

Kamenné artefakty zřejmě velkomoravského původu v Chřibech.

(*Contra factum non datur argumentum*)

Antonín Galatík a Jan Galatík

Adresa pro korespondenci : Olbrachtova 1193, 765 02 Otrokovice

e-mail: galatik@centrum.cz

V pohoří moravských Chřibů je velké množství dosud neprozkoumaných starobyklých sídelních objektů a skalních opevnění. V jednom z nich jsme našli objekty o kterých se domníváme, že byly užívány v počátečním období slovanského osídlení Moravy a dokonce zde mohlo být i její první ústřední mocenské sídlo. Takový názor podporuje blízkost chřibského kamene nazývaného „Královův stůl“, na jehož přední hraně jsme identifikovali piktogramy znázorňující dvojici třmenů a obloukovitě vyznačený hřbet koně nebo hory (viz obr.1). Je velmi pravděpodobné, že popisují akt „osedlání“ Moravy ve významu „intronizace“, který se týkal moravských panovníků a (ve shodě se starou tradicí) na tomto kameni byli skutečně nastolováni moravští panovníci. Ukázali jsme, že do piktogramů zasahuje pozdější zápis čínskými znaky, sdělující že „hora byla obsazena pro jediného pána“. Tento druhý zápis může pocházet jen z poloviny 13. stol., kdy Moravu plnilo tzv. tatarské vojsko pod vedením mongolského vůdce, (kublaj-chána) Bati, vnuka pověstného Čingis-chána (obr.2.).

Datování intronizačního nápisu jsme podložili jiným znakem na tomto kameni, futharkovou přehláskou Ng, mající i slovní význam vládce. Je napsán v tzv. stingovaném tvaru (uzavřené obrazce znaků jsou doplňovány středovou tečkou), což je úprava používaná až od roku cca 600 po Kr. Navíc je známo, že kolem roku 800 byl tento znak z futharkové abecedy na evropském kontinentu vypuštěn. (Viz např. *Lars Magnar Enohsen, Runor, 1960, via překlad Runy, BD art, Praha 2003, nebo D. V. Barrett Runy vyd. Ikar Praha 1998*). Nápis proto musí pocházet z období ohraničeného těmito daty. Datování podporují i symboly křtu ve tvaru tří křížů a znaku vody, nacházející se také na tomto kameni. Uvedená studie byla předložena v několika počítačových výtiscích k posouzení okruhu odborníků a nyní se nachází v redakci archeologického časopisu, kde by měla být zveřejněna.

Terénní průzkum našel zajímavý, dosud neznámý opevněný sídelní útvar, v němž obydlí byla budována originálním způsobem, srubovou přístavbou přilehlou ke skalní nosné stěně. Četné svisle zarovnané skalní bloky nesou stopy po ukotvení trámů nosné konstrukce obloukovitého zastřešení a srubových stěn a zbytky navážek vyrovnávajících svažité terén. Povrchovým sběrem střepů na nedalekém poli a v obnažené podpovrchové zemině lesních vývrátů byly získány drobné úlomky redukčně pálené keramiky s hrubou až středně jemnou strukturou lomu a dvě úštěpová škrabadla ze zeleného radiaolitu. To dokazuje dlouhodobé, ale i středověké osídlení této lokality. Nalézají se zde různé kamenné artefakty, volně umístěné v terénu, které nesou známky existence mocenského centra. Místo je dobře strategicky chráněné (zčásti přírodním) valem a má i vydatné zdroje pramenité vody. Ta byla zadržována kaskádou sypaných hrází, po nichž zůstaly stopy v terénu. Nedaleko se nachází i zachovaná roubená a dosud zavodněná studna z hrubě opracovaných kamenů. Na jednotlivých kamenných objektech jsme našli celkem čtyři vyznačené futharkové znaky vladaře, v jednom případě byl také stingovaný, v dalších dvou byl doplněn písmenem X, což ukazuje na křesťanského vládce. Nachází se zde také zbytek plastik s biblickou tematikou, tedy tento opevněný sídelní útvar byl zřejmě užíván v době vzniku nápisu na Králově stole.

Popis jednoho z nalezených objektů (kamenné sedadlo se schránkami na vladařské insignie a stingovaným futharkovým znakem vladaře) jsme zveřejnili ve sborníku Archeologie Moravy a Slezska, ročník 2004 str. 113-116. Nalezené artefakty jsme geograficky lokalizovali, ale z obav o možné poškození případnými vandaly dosud nezveřejnili přesné souřadnice jejich polohy. O nálezech jsme informovali odbornou veřejnost na XXIV. výročním setkání členů České archeologické společnosti, pobočky pro Moravu a

Slezsko. Naše domněnka o umělém původu objektů, zvláště biblických plastik, byla při diskusích s profesionálními i amatérskými archeology často odmítána. Bylo navrhováno alternativní vysvětlení, že jsou to útvary náhodně vymodelované přírodní erodí do pískovcových skal. Nepochybné stopy po lidské aktivitě někteří oponenti pokládali za známky těžby stavebního kamene. Chápeme takové názory, protože plastiky jsou pro své stáří a vystavení přírodním vlivům skutečně velmi erodované a strukturou podobné erodně narušenému skalnímu povrchu. I náš počáteční názor byl vlastně stejný a první snímky byly pořizovány pro ilustraci skalních útvarů v této lokalitě. Teprve podrobná prohlídka fotografií odhalila překvapivé detaily, které se v terénu snadno přehlédnou. Také možnost vzniku opracovaných skalních bloků při těžbě kamene v pozdějším období je zpochybnitelná. Tyto objekty se totiž nacházejí ve vyšších polohách chřibských kopců, ležících mimo dosah zpevněných cest, zatímco v přístupnějších lokalitách Chřibů je dostatek lomového kamene. Domníváme se, že i z tohoto důvodu vlastně zůstalo na chřibských vrcholech zachováno takové množství zbytků velmi starobyklých osídlení a opevnění. Názor, že se jedná o skutečné historické artefakty, podporuje řada skutečností:

1. Vytvarování skalních objektů má smysl, lze rozpoznat jejich funkci, odhadnout způsob používání a doložit úpravami stěn i přilehlého terénu, že byly kdysi součástí srubové (případně nepáleným zdivem hrázděné) přístavby.

2. Artefakty jsou soustředěny do jedné sídelní lokality, která má výhodnou obrannou polohu a vydatný zdroj vody zachycované kaskádou sypaných hrází, jejichž zbytky jsou v terénu dosud patrné.

3. Plastiky mají uměleckou i estetickou hodnotu s prvky lidového umění a byly vytvořeny různými technikami (vystouplý i zahlubovaný reliéf) na homogenním pískovcovém povrchu, v jednom případě snad dokonce ve vrstvě malty. Je obtížné vysvětlit bez zásahu lidské ruky ostře ohraničenou změnu průběhu eroze ve strukturně totožném materiálu vystaveném stejným povětrnostním podmínkám.

4. Plastiky jsou zapuštěny do vytvořených výklenků a doprovázeny účelovými doplňky, jejichž umělý původ se neodvažují zpochybnit ani kritici. Je tu např. zachovaná „kropenka“ ve výklenku skalní stěny u jedné z biblických plastik, nebo vytvarované patky pro uchycení nosníků podlahy, které mají zachovaná i žebra zabraňující posunutí trámů do stran.

5. Plastika obsahující znamení kříže, je doplněna písmeny řecké abecedy (alfa a omega), která jsou biblickými symboly osoby Ježíše Krista. Také další plastika je doprovázena, tentokrát hlaholskými, písmeny *Ot'* a *M*. Spolu se skutečností, že obsah plastik je obsahově srozumitelný, to dokazuje jejich umělý původ. Použití hlaholice dokonce ukazuje na možnost užívání tohoto objektu cyrilometodějskou misíí.

6. Velkou váhu má skutečnost, že plastiky i stěny byly (pravděpodobně opakovaně) natřeny vápenným nátěrem, jehož zbytky se zachovaly. Přirozený vznik takového nánosu, např. vymýváním výše položených vápencových vrstev, je nepravděpodobný pro nepřítomnost vápencových inkluzí ve vrstvách jejich nadloží. Vápenný nátěr reakcí se vzdušným CO₂ časem zkarbonizoval a tím se zpevnil povrch plastik. To zřejmě zpomalilo erodí a pravděpodobně způsobilo, že přes velké stáří je základní reliéf plastik stále dobře zřetelný.

7. Vladařské insignie zobrazené na artefaktech (zejména roh pomazání, labarum a pérová koruna) mají nepochybně znaky kulturního prostředí Velké Moravy.

8. Mikroskopické posouzení materiálu plastiky „Posledního soudu“ ukázalo obsah vápna a zřejmě i cihelné drti. Přídavek antuky do velkomoravské malty je archeologům známá skutečnost (osobní sdělení Prof. V. Hrubého) a je tu důležitým faktem, ukazujícím na umělý (a velkomoravský) původ alespoň jedné z nalezených plastik.

1. Zápis intronizace na kameni Králova stolu

Význam této chříbské lokality potvrzuje známý kámen, nazývaný Králův stůl, u něhož je možno odvodit jak stáří nápisů, tak jeho funkci v období Velké Moravy. Na něm nalezené piktogramy znázorňující „osedlání hřbetu“ ukazují na intronizační funkci tohoto kamene, stylizovaného do tvaru hřbetu a šíje koně. Nalézají se na čelném místě, uprostřed pod přední hranou, rozdělující Králův stůl na plochou horní hřbetní část a k zemi skloněnou šjovou část. Na horní ploše kamene je množství dalších piktogramů. O nich se domníváme že mohou představovat jména neznámých intronizovaných panovníků snad i z doby před Mojmirém I. Používání piktogramů, tj. originálních skicovitých obrázků, patří k typickému písemnému vyjadřování Slovanů před Byzantskou misí. Ve známém pojednání mnicha Chrabra jsou nazývány „črty“.

Kolmo na intronizační zápis je jiný, více zahluobený text, tvořený čínskými ideogramy *Zan* (hora), číslovkou jedna a znakem pána *Dai* (velký, mocný, vládnoucí). Na hřbetní straně se ještě nalézá méně výrazný pětistokový znak *Sen*, značící obsadit, dobýt. Tento nápis částečně překrývá piktogram „hřbetu“. Je tedy zřejmě mladšího původu a v moravské historii se dá přiřadit jedině k období tatarského vpádu v polovině 13. století. Vůdcem tatarských vojsk, jež v počtu půl milionu bojovníků plenily Moravu, byl krymský mongolský panovník (kublaj-chán) Batu, synovec vládce Číny Džingis-chána, proto použití čínských znaků v nápisu nepřekvapuje.

Nejdůležitější znaky obou zmíněných zápisů na Králově stole jsou níže na následujících fotografiích ukázány ve žlutém ohraničení.

Piktogramy na kameni Králova stolu

Piktogram „intronizace“ je uprostřed na čelní hraně Králova stolu. Tvoří jej dva třmeny a „hřbetní“ oblouk.

Zápis čínskými znaky s významem „Hora jediného pána“. Pochází asi z pol. 13.stol., z období tzv. tatarského vpádu.

2. Kamenný trůn se schránkami pro vladařské insignie

Tento velmi zajímavý monolitní objekt z pískovce leží osamoceně na mírném zalesněném svahu. Stopy vyhloubených patek pro uložení trámů na něm dokazují, že se kdysi nalézal uvnitř srubové stavby. Vytvarované schránky pro královské insignie na zádové opěrce a stignované provedení futharkového znaku vladaře ukazují, že se jedná o královské sedadlo, které bylo užíváno minimálně v letech 600 až 800 po Kr., tedy za slovanského osídlení Moravy.

Celkový pohled na kamenné sedadlo vládce. Sedací plocha tvaru koňského sedla je pečlivě vyhlazena. Je asi 1 metr široká a hluboká kolem 0,5 m. Vpředu je malá část odlomena a chybí.

Vytvarovaná schránka pro vložení insignie „Roh pomazání“. Ve spodní části je i otvor pro dřív, umožňující upevnění na žerdí korouhve. Největší vnější průměr schránky je asi 350 mm. Tato insignie křesťanských panovníků, byla dokladem biskupského pomazání posvěceným olejem při korunovačním obřadu, čímž se stali vládci "z Boží milosti", t.j. z vyšší moci.

Schránka nejspíše pro tzv. Labarum, na které byla pokládána dlaň se třemi vztyčenými prsty při přísaze věrnosti velmožů. Nachází se pod podélnou schránkou v níž podle tvaru, byl vložen kratší ceremoniální meč. Je tu i zahloubení pro podpůrnou konsolu a kryt jeho rukojeti.

Znak futharku, s významem „vládce“ vysekaný v čele zádové opěrky kamenného trůnu. Jsou tu stopy po trnech uchycujících (snad kovový) emblém kosočtvercového tvaru, zřejmě i se šperkem, zaobleně leštěným kamenem, vloženým doprostřed. Symbolika je franského původu a na Moravě byla používána mezi léty 600 až 800 A.D., nachází se i na kameni Králova stolu.

V přední spodní části kamenného sedadla je zahloubení, které podle tvaru mohlo být určeno pro vloženou amforovitou nádobu.

Nad objektem "kolíkové kartotéky", na vrcholu valu opevnění, je opěrná skalka asi strážního stanoviště. V čele má vysekáno zajímavé vyobrazení, na pravé straně zřejmě znázorňující dýku s krytou rukojetí, nebo krátký meč, uprostřed otvor pro zapuštěnou kosočtverečnou ozdobu a vlevo je náznak vztyčené ruky držící dvojici zoubkovaných kolíků, snad vrublů.

3. Palácová stěna s „kolíkovou kartotékou“

Jsou tu vyhloubeny podivné skupiny důlků do skalní opěrné stěny, k níž, podle zahloubení, přiléhala obloukovitě zastřešená srubová přístavba. K jakému účelu mohly tyto důlky sloužit?

Dvě skupiny oválných otvorů v čelní stěně navzájem odděluje výstupek, na kterém je omšelý, ale dosud zřetelný znak křesťanského vládce, písmeno X v kosočtverci. Zcela vpravo je ještě třetí menší skupina, zřejmě dodatečně přidaných důlků. Domníváme se, že tyto otvory tvořily schránky vrublů, t.j. podélně rozdělených vroubených kolíků, jakými se za Velké Moravy dokládaly smlouvy. Každý z otvorů tu mohl příslušet některému z tzv. věrných velmožů. Moravu tehdy tvořily dvě správní jednotky, jak vyplývá z dobových pramenů i z latinského titulu v plurálu, „*Regna Maravorum*“ tedy „*Království Moravská*“, užívaného soudobými kronikáři. Skupina napravo je větší, může proto patřit jižní „*Dolní Moravě*“, levá skupina pak znázorňuje počtem usedlostí menší oblast „*Horní Moravy*“, která ležela severně od Chřibů. Výstupek mezi oběma skupinami, označený znakem vládce, se zdá představovat tuto chřibskou pevnost i sídlo panovníka. Nabízí se možnost z polohy důlků hledat lokalizaci jednotlivých sídel. Tak skupina deseti otvorů, rozložených pravidelně kolem centrálního důlku v pravém souboru nahoře, může dobře představovat Nitru (hrad Nitrava) skutečně obklopenou deseti sídelními útvary, jak je našel archeologický výzkum (Bíňa, Zámčisko, Tlmače, Klížské Hradiště, Drážovce, Hradec, Bojná a Nitranské Pravno). Půlkruhovitě seskupení otvorů, ležící poněkud níže vpravo, by mohlo znázorňovat známou koncentraci sídel kolem Mikulčic. Hustá síť důlků v těsném sousedství středového výstupku, by pak zřejmě patřila početnému osídlení oblasti v okolí Starého Města a Uh. Hradiště. Je-li tato hypotéza správná, jde vlastně o jakousi primitivní mapu tehdejšího království Velké Moravy.

Ve spodní části stěny je řada sedmi nabílených výklenků se zbytky sedadel, snad nějaké rady županů, nebo soudců, tvořících poradní orgán panovníka.

Celkový pohled na skalisko, které tvořilo hlavní nosnou a opěrnou stěnu palácové stavby s „kolíkovou kartotékou“. Zbytky nánosů vápna ve výklencích jsou nepřehlédnutelné.

Kameny základů protěží srubové stěny ukazují na půdorysný rozměr stavby asi 8 x10 m. Nad „kartotékou“ jsou zahloubení pro trámy, podle nich byla střecha zřejmě klenutá do oblouku.

U sousední stěny jsou zachované i patky pro uložení trámů podlahy srubové přístavby. Tento detail je důležitý, neboť zřetelně odporuje názorům na přírodní původ skalních artefaktů.

Opěrná stěna jiné palácové stavby nacházející se nedaleko. Stopy po uložení trámů obloukovitého zastřešení, plastická výzdoba, zbytky nátěru vápnem na svislé stěně a zahloubení po nosnících srubové konstrukce stěn, nalézáme u většiny zdejších větších staveb.

4. Biblické skalní plastiky zřejmě z chrámového objektu

Tento objekt patří k nejzajímavějším v popisované lokalitě a domníváme se, že jeho podrobné prozkoumání může ještě přinést velmi významné výsledky.

Východní pohled na skalku o níž se domníváme, že tvořila opěrnou zeď chrámové stavby. Na obvodu horní strany skalky jsou vidět zahloubení pro uložení nosníků střechy. Podobně jako u ostatních staveb v této pevnosti měla střecha tvar oblouku s plochou vrcholovou částí. Uprostřed nahoře (vpravo od suchého stromu) je velký obraz trojlístku, symbolu Nejsvětější Trojice, jehož autorství se připisuje sv. Patrikovi. To může ukazovat i na iroskotskou misi, jako možného původního stavitele nebo uživatele tohoto objektu. Ve středu symbolu je vidět hlouběji zapuštěný otvor, který mohl obsahovat vložený šperk. Vpravo od něho je snad naznačena hlava beránka.

Pohled ze severozápadní strany. Zbytky kamenů ze základů protilehlé srubové zdi, umožňují odhadnout rozměry stavby na cca 8 x 12 m, takže mohla pojmout i 250 až 300 osob.

Podivuhodně zachovalá plastika zahloubená ve výklenku na levé straně, jejíž scéna zřejmě představuje „Poslední soud“ z Apokalypsy. Má výšku asi 170 cm a největší šířku kolem 70 cm. Rovnoramenný kříž rozděljuje plastický obraz na spodní část, ukazující peklo a zavržené duše v plamenech, a na horní se zobrazením města s věžovitou stavbou biblického nového Jeruzaléma. Pod křížkem jsou slabé, ale dobře zřetelné zbytky písmen alfa a omega řecké abecedy, známý biblický symbol vyjadřující dějinný význam Ježíše Krista.

Schematické zakreslení hran u kontur plastiky, pro její zřetelnější interpretaci.

Detail kříže se zbytky zahloubených písmen řecké abecedy, Alfa a Omega. Poloha písmen byla vyznačena i na předešlém schematickém nákresu.

Horní část plastiky, snad obraz města. Na něm a pod ním jsou viditelné zbytky nánosů vápna. Ostře ohraničenou změnu průběhu eroze na strukturně totožném materiálu nelze vysvětlit bez zásahu lidské ruky.

Vápenný nános ve větším detailu. Mikroskopické zobrazení ukázalo ve hmotě i drobné úlomky načervenalých kousků antuky. To může indikovat umělý původ, plastika byla možná vytvořena ve vrstvě malty, nanesené na rozpraskaný a sochařsky nepoužitelný povrch skalního výklenku.

Na erodí obroušeném povrchu křížku jsou zřetelná zrna červenohnědých úlomků antuky, drtě vytvořené z oxidačně pálených střepů, o níž je známo, že za Velké Moravy byla přidávána do malty (osobní sdělení prof. V. Hrubého).

Pohled na povrch této plastiky při zvětšení asi 7x. Při levém okraji je hnědočervený úlomek velmi připomínající antuku, který vystoupil nad povrch erodí stejně jako sousední zrnka křemenného písku. V okolí zrn je příměs bílé amorfnní hmoty, nepochybně vápenného pojiva.

Plastika napravo zřejmě znázorňuje síť spoutaného draka či hada, symbolu zlého ducha, na jehož hlavě byl (podle méně erodovaného vzhledu povrchu) nyní odlomený a chybějící polygonální útvar (pečeť z Apokalypsy?). Vlevo nad ním výklenek tvarem napovídá že tu byl zřejmě vložen kříž. Ve spodní části je jeden pramen lana ukotven kosočtverečným znakem vladaře. Vlevo nahoře ve stěně výklenku je dobře zachovaná kropenka na svěcenou vodu.

Zvýraznění reliéfu schematickým vykreslením kontur s předpokládaným vloženým křížem a dalšími detaily této plastiky.

Jiný pohled na pravou plastiku ukazuje, že vpravo dole byl částečně zapuštěn obdélníkový objekt, snad boční oltář. Plochý kámen na pravé nižší části skalky budí dojem že jde o přizděné víko a prostor za ním si jistě zaslouží podrobný průzkum.

Mezi plastikami je zřejmě uměle rozšířený prostor, který má na obou stranách výklenky se stopami nátěru vápnem. Mohl sloužit jako presbytář, nebo sakristie.

5. Obydlí s hlaholským znakem a plastikou Svaté Trojice

Tyto kameny jsou zbytkem velmi zajímavého menšího obydlí, které leželo na významném místě v sousedství králova sedadla. Podle polohy a biblické výzdoby se domníváme, že je obývaly duchovní osoby s vyšším hierarchickým postavením. Hlaholský nápis je tvořený písmeny Oť a M což dokonce může ukazovat na osobu arcibiskupa, sv. Metoděje.

Skupina nepochybně opracovaných kamenných bloků, sestavená tak, aby tvořila opěrnou stěnu obytného objektu. Nachází se v blízkosti palácové stavby s „kartotékou“ a kamenného trůnu s vladařskými insigniemi.

V průčelí největšího bloku je vyhloubená schránka s plastikou, která přes velké zvětření má dosud zřetelný tematický obsah. Povrch výklenku nese stopy po nabílení vápnem.

Podrobnější pohled na výzdobu výklenku ukazuje zachovalé zbytky reliéfu, velmi pravděpodobně znázorňujícího Nejsvětější Trojici.

Schematické vykreslení kontur plastiky jejíž detaily - např.. koruna ve tvaru přilbice s (pavími?) péry v chocholu - snop obilí v náručí Otce, dobře odpovídají kulturnímu prostředí Velké Moravy.

Vlevo nad výklenkem je zřetelný symbol, písmeno X v kosočtverci, stejný jaký se nachází nad "kolíkovou kartotékou". Výzdoba může ukazovat na používání výklenku pro ukládání nádobky s Eucharistií, nebo Bible a liturgických knih.

Na kameni u vchodu do objektu je znak, tvořený čtyřmi kruhovými obrazci spojenými nahoře přímkou. To dobře odpovídá písmenu M hlaholské abecedy v jejím nejstarším provedení. Nad ním je další kruhovitý znak, pravděpodobně hlaholské písmeno „Ot“.

Zakreslení hlaholských písmen Ot' a M do znaků na objektu obydlí. (Nelze se ubránit asociaci s iniciálami titulu a jména prvního moravského arcibiskupa, **O**tce **M**etoděje)

Mýto, kamenná deska s medailovým křížem sv. Benedikta

Přední a zadní strana plochého kamene nazývaného Mýto, který se nachází nedaleko u jednoho z pramenů Jankovického potoka. Namísto kola vozu, které bývalo zobrazeno na kameni mýta, je však zde (tvarem dost podobný) tzv. medailový kříž sv. Benedikta i se stopami po nápisu PAX (řádové heslo Benediktínů) nahoře a počátečních písmen řádových invokací v mezikruží. Obsah obou latinských invokací („Ať je svatý kříž vždy mým světlem“, „Ať mne Drak nikdy nesvede“) se tematicky shoduje s plastikami na skalce nedalekého „chrámového objektu“ a napovídá, že autory mohli být mniši dávné benediktínské komunity. Tu první u nás snad založil sv. Amand z Maastrichtu, misijní benediktínský biskup, který pro kritika krále Dagoberta I. žil dva roky ve vyhnanství na dvoře svého přítele a rodáka, krále Sáma, jak uvádí jeho životopisy. Hrubé kamenické zpracování zadní strany kamene „Mýta“ dokazuje velmi starobylý původ a je dokonce i možné, že tu označuje starý benediktínský hřbitov, což by ovšem musel potvrdit archeologický průzkum.

Zbytek hráze pod „Mýtem“, která zadržovala vodu ze tří pramenů, odhadem až 10 000 m³. V samotné pevnosti ukazují stopy v terénu kaskádu podobných sypaných hrází.

Na hřbetu zbytku hráze mělké stopy po vyjetých kolejích ještě dnes ukazují, že tudy kdysi vedla vozová cesta na druhou stranu rokle.

Vnitřní prostor popisované chříbské opevněné lokality je nyní zalesněn vzrostlými stromy. V pozadí je vidět potůček, tvořený jedním z několika celoročně vyvěrajících pramenů vody.

Copyright: Antonín Galatík a Jan Galatík, Otrokovice 2005
e-mail: galatik@centrum.cz

Pohled na chříbskou lokalitu z kamery družice podle www.google-earth.com.

Pohoří zalesněných Chřibů. Vpravo nahoře jsou zřetelné stopy dvou ohrazených lokalit.

Oděluje je protáhlý hřbet, na kterém leží stoličný kámen Králův stůl, i tzv. Mýto.

Pravou lokalitu obklopují vysoké přírodní hradby, z jihu otevřené úzkým průsmykem.

Východní pohled od Kudlovické doliny na vnitřní rovinné, zemědělské plochy.

Celkový pohled na pevnost ve které byly nalezeny kamenné artefakty mocenského sídla z počátku Velké Moravy. Uvnitř přírodní kotliny se dnes nachází obec Košíky.

Letecký pohled na Košíky a lokalitu Velkomoravské pevnosti s nalezenými artefakty